

Nagyon erős a főhősök – Rajnai és Sólyom – karakterrajza, érzéletes a regény mikrorealizmusa, különösen a bukaresti életér leírása, a cselekményvezetés sodróan izgalmas, néhány szimbolikus erejű részlet kifejezetten költői, mint a gyermektelen Rajnai mániákus vonzódása egy fiú iránt, akit feltehetően Sólyom szerelme, Ilona – egyébként elvetélt – gyermekének vél; a nyakas Sólyom karakterét is finoman árnyalja az egyetlen emberhez, gyerek öccséhez való megrendítően mély vonzódása. Viszont azzal, hogy Rajnai összes életét az idősíkok néhol rapszodikusnak tetsző játékkal hozza be a regénybe, és a párt titkosszolgálatának hullámzó történetéről sokat, de néhol csak utalásszerűen, néhol nem kifejtve mond el, némi képp elbizonytalanítja a román történelem közelmúltjában kevésbé járatos olvasót. Bevallom, a Szent Anna-tavi gyújtogatás történetét nem egészen értettem, és nem világosodtam meg a rejtélyes óriás névvel illetett kiléte (Titi Muresan) felől sem. A remek cselekményvezetés mellett is be-

becsúsztak hibák, például Ilona árulása motiválatlan, és érthetetlen, miért indul Sólyom után kétszer is: árulását, majd vetélését követően. Nagy erőssége Szabó Róbert Csabának a közvetlen, élőbeszédre ütő érzéletes mesélés – ám, különösen a regény vége felé, banális sutaságok is bebecsúsznak, mint: „A sátor előtt egy férfi állt, a lábánál derékig érő kutyával” (mellette vagy a lábához húzódva), vagy a fegyveres rajtaütésnél, amikor farkasszemet néz Sólyom Rajnaival, s kis híján megölik egymást, a szekus egyszerűen elpárolog: „Sólyom magához szorította az öccsét, és egész testében reszketett. Kilesett a fa mögül, Manolét látta közeledni a dobtaras géppisztolyával. A szekus is észrevette, pár pillanatig nézelődött, aztán menekülőre fogta, és eltűnt a fák között” – életveszélyben az ember nem nézelődik, s érthetetlen, hogy Manole miért nem eresztett utána legalább egy sorozatot... De Szabó Róbert Csaba nagy igénynyel megépített regénye a jelzett hiányosságaival együtt is izgalmas, vonzó olvasmány.

ARTZT TÍMEA

Szeles Judit: Ilyen svéd

Fiatal Írók Szövetsége, 2015

Szeles Judit 2003-ban telepedett le egy nyugat-svédországi kisvárosban, Strömstadban, a norvég határ mellett. Hat évébe telt elsajátítani a nyelvet, és ma már otthonosan mozog a norvég kultúrában is. Az *Ilyen svéd* – első verseskötetének – mutató névmása várakozást kelt a milyenség ábrázolása iránt. Az ilyen-olyan svédesség jelentésmezején töprengő olvasót a *Vándorlók* című nyitó vers igazítja el: „Svédországban mindenki svéd” – a kereteket tehát földrajzi határok jelölik, habár svédek más országban is élnek, szükség van a pontosításra: „svéd az, aki svédül beszél”, tehát bárki lehet.

Bár én azt vártam, hogy a huszonnyolc versből álló könyv a bevándorló lét témájára fókuszál, még a lírai én határait, nézőpontját sem körvonalazza. Helyette a keletkezéstörténetek (*Genezis*, *Kalevala*) mítikus hangján mesél valaki, talán a kollektív emlékezet, egy-egy szakasz erejéig: „a Skandináv-félszigeten kezdetben vala a jég / az utolsó jégkorszak végén olvadásnak indult”, majd hangnemet vált: „ezzel egy időben az európai kontinens felől / állatok jelentek meg”, s kissé ironikusan, néha cinikusan változtatja tárgyias lírává (valaki) megfigyeléseit vagy előítéleteit: „Svéd-

országnak erdő szaga van / kivéve a szomáliaiak otthonát / ott pinaszag van / meg rizsszag” (*Vándorlók*). A szövegek „elbeszélője” kritikai távolságtartással közelít a svéd kultúrához, elemézi, bírálja, miközben saját személyiségének nyomait eltüntet, számúzi. Szeles Judit élesen látja az ellentmondásokat, lírája a paradoxonok felmutatásából születik.

A ráolvasásszerűen visszatérő sorok földrajzi adottságokra („Svédország húsz százalékát víz borítja”), növényzetre („Svédország nyolcvan százaléka erdő”), életmódra („a számik nyolcvan százaléka alkoholisták / nyolcvan százalékuk az erdőben él”), étkezési szokásokra („Svédország bizonyos területein vérpalacsintát esznek”), hagyományokra („tavasszal máglyák égnek / boszorkányokat égetnek meg rajtuk”), a svédek lelki alkatára vonatkoznak: „egy maroknyi ember lehet csak / aki túléli a sarkvidéki teleket / és nem lesz öngyilkos”. Az információk részlegesek, de visszatérő együttesük állandóságot kelt. A vikingek világfája, a számik (lappok) mítoszai elhallgattatott szólamok maradnak, hiszen „Lappföld már csak a mesékben létezik” (*Néma történet, Nagy Szapmi*), és a vikingek is.

„Svédországban mindenki svéd” és „mindenki bevándorló”, hangzik fel mantraszerűen az ellentmondásos üzenet: svéd a kurd kebab, a jugoszláv hajógyári munkás, az orosz prostituált, a görög orvos, a franciákrémes, a svéd királyi család, a szomáliai bevándorló, a roma, a zsidó, a finn, a számi kisebbségi. Már a felsorolás sokszínűsége is hitelteleníti az állítást. Gyanakvással tölt el bennünket, hogy ez a nagy olvasztótégely bárkit befogad, persze a cigányság kivételével, mert nekik: „vérdíjat tűztek ki a fejükre / ezért folyamatos menekülésre kényszerültek”, egészen 2014-ig, amikor Fehér könyvet adtak ki a védelműkben (*Szürke irodalom*). Azért ne legyenek illúzióink: „A svédek fele bevándorlásellenes / (habár) nyíltan bevándorlásellenesnek lenni nem szokás” (*Vándorlók*). Szeles Judit svédjei „szikla- és kő- / kemények, mint a gránit / nyaranként tangót táncolnak / a kőfejtők árnyékában” (*Kő*). Kilencvennégy százaléuk az interneten él: „technikailag a legfejlettebbek, de kulturálisan messze elmaradnak / a világszínvonal-tól” (*Virtuális élet*).

A központozás nélküli szabadvers-szerűen áradó sorok szövegszervezője a gondolatritmus, bár a párhuzam gyakran látszólagos ellentétet rejt. Előfordul, hogy a kauzalitás szétesik, s az is, hogy az értelmetlenségig jutunk: „az istenek a jó mézsörben léteznek / a vikingek pedig már csak a mesében / a kőhöz nincs köze a pálinkának / a sziklavészeteknek a mézsörhöz” (*Kopogtatás*). Szeles Judit gyengén működtetett eljárásai közé tartozik a szavak elsődleges és másodlagos jelentésének felhasználási módja: „a fa tövébe rókáznak”; „a svéd

halászok elől elhalásszák / a halat a norvégok”, „a svédek nem szégyellősek / kiteregetni a szennyest” a *Mosókonyhában*; továbbá az állandósult szószereketek közhelyessége: „ordítanak, mint a fába szorult féreg”, „a fülét hegyezi”, ezekről jobb lett volna, ha „nem szól a fáma”. Hatásosan él viszont a szórendcserével, a tiszta rímekkel, az ellentétek és a párhuzamok variálásával: *Jég* / amit a hó takar: befagyott folyó / ami a vastag jégréteg alatt van / a láthatatlan élet: lassan, lassan, nagyon lassan úszó lények / a fagy az életet jelenti / ha befagynak a vizek [...] útra lehet kelni.” A *Jég* című versben a cím a szöveg első sorává lép, s az idézet mutatja, hogy Szeles Judit lényegében csak a vesszőt hagyja meg a központozásból, és csak ott, ahol elengedhetetlen.

A kötettel csodálatos szimbiózisban létező, Császár Norbert által alkotott illusztrációk felmutatják a svéd kultúra emblémáit: rókát, gombát, erdőt; a svédek gyűjtő- és gyűjtogatókedvét; kávé-, alkohol- és pornó(film)függőségét, depresszióját. Szeles Judit kísérlete megidézti és ellenpontoszza Oravecz Imre *A hopik könyve* (2007) című verseskötetét, míg Oravecz az észak-arizonai indiánok mítoszát teremti újra, ő a lappok őstörténetét utalja a statisztikai adatok birodalmába. Az ismeretek részlegessége egyrészt világtapasztalatot rögzít, másrészt elrejtja a gyökereitől fel nem épülő egyéniséget, a fel nem tárt összefüggéseket. Az információk tömegében, a kötet retorikailag jól felépített szövegtében eltűnnek a svédek. Nem látjuk sem az egyént, sem az egyedit, megbújnak az ilyen-olyan svédsg rejtekében.

DEMETER ZSUZSA

Márton Evelin: Szalamandrák éjszakái

Bookart, 2015

Miközben Márton Evelin új regényét, a *Szalamandrák éjszakáit* olvastam, folyton felrémlt Ștefan Bănulescu 1977-ben írt regénye, *A Milliomos könyve* (amelyet egyébként 2011-ben Demény Péter fordításában a Bookart is megjelentetett). Sok kapcsolódási pont ugyan nincs a két regény között, a Bănulescué Dél-Románia általam ismeretlen, csodálatos világába kalauzol, varázslatos szereplői megörjítik az olvasót, s amelynek olvasása közben egy olyan Atlantiszra nyílik rálátásunk, amely van is, meg nincs is, s amelynek megértéséhez, átérzé-

séhez ismerni kellene azt a nemzetiségi olvasztótégelyt, amely Dobrudzsának – is – a sajátja. Olyanfajta örület ez, amely csak a szerelem sajátja.

S azt hiszem, valahol itt kell keresni a két könyv közti kapcsolódási pontot. Márton Evelin regénye is azt a fajta örületet igyekszik megragadni, amit egy, a harmincas éveiből visszanező narrátor érez szerelmei történetének sorjázásában. Illetve abban a megfoghatatlan világban, amely az erdélyi magyar prózában eddig ismeretlen volt számomra. Márton Evelin prózája ugyanis túllép az erdélyi irodalomra jel-